

KATTEN

TIM FLACH

Tekst

Jonathan B. Losos

TERRA

De kern van dit project is een zoektocht: het onthullen van het wezen van de kat.

Als kind groeide ik op met katten om me heen. Ze waren mijn eerste maatjes, de dieren die mij mijn hele jeugd het meest na aan het hart lagen. Het lijkt dan ook voor de hand te liggen dat ik, na zeven fotoprojecten over enkele van de meest bijzondere diersoorten ter wereld, uiteindelijk het meest ongrijpbare onderwerp van hen allemaal zou kiezen: de kat.

Van alle dieren die ik heb gefotografeerd, heeft de huiskat me zonder twijfel de meeste moeite gekost. Deze dieren staan bekend als lastige modellen en als ik van één ding zeker ben, is het dat ze precies doen waar ze zelf zin in hebben.

In tegenstelling tot honden, die enthousiast reageren op een piepend speeltje of een plakje worst zodat ze recht in de camera kijken, verloopt het fotograferen van katten heel anders. Ze moeten beslissen of het de moeite van hun tijd waard is om voor de camera te verschijnen. Soms duurt die beslissing enkele seconden; andere keren kost het een hele dag. Van onze verzameling speeltjes bleek een simpel veertje het meest effectief, terwijl iets lekkers soms té goed werkte. Dan was het probleem niet langer om de kat op de set te krijgen, maar juist om hem weg te krijgen. Ondanks de onverschilligheid van katten kunnen onverwachte momenten unieke kansen bieden. Zoals bij het fotograferen van Neville, een Siberische kat, die ons compleet negeerde en tijdens de shoot in slaap viel. Daardoor hadden we de gelegenheid de extreme close-up van zijn neus te maken die te zien is op pp. 60-61.

Het is een bijzondere bijkomstigheid dat op slechts een steenworp afstand van mijn studio in Londen in 1871 de allereerste kattenshow werd gehouden in het Crystal Palace. Die show markeerde de overgang van katten als handige muizenvangers naar geliefde huisdieren, waardoor ze een steeds grotere rol in ons leven zijn gaan spelen. Vandaag de dag domineren ze het internet en worden ze door miljoenen fans gevolgd.

Ook niet ver van mijn studio bevindt zich de laatste rustplaats van William Blake, een van de grootste visionairs van de romantiek. Zijn gedicht 'The Tyger' (1794), met de beroemde regels 'Tyger Tyger, burning bright / In the forests of the night', geeft de fascinerende uitstraling van katachtigen heel goed weer. Katten zijn al eeuwenlang onderwerp van mythen en inspiratiebron voor dichters, kunstenaars en wetenschappers.

Kort na de start van dit project kwam er een nieuwe huisgenoot bij mij wonen: Loki, een rood-witte cyperse kitten. Je kunt hem op pp. 298-303 van acht dagen tot acht weken zien opgroeien. Wanneer ik thuiskom en mijn werkdag eindigt, begint die van hem juist. Vol energie rent hij als een gek rond – een verrassingsaanval, gevolgd door een kirrend geluid dat zegt: nu moet jij mij achtervolgen. En dan, uit het niets, is de actie voorbij. Hij ploft dramatisch neer op de vloer, alsof al dit gedoe er niet is geweest. Het speelkwartier is voorbij. Op zijn voorwaarden, uiteraard.

Dit project is enorm schatplichtig aan vooraanstaande wetenschappers. Professor Jonathan B. Losos schreef de teksten voor dit boek en bracht daarvoor een diepgaande kennis en toewijding mee. We hadden bovendien het geluk dat professor Morten L. Kringelbach het hoofdstuk 'Schattigheid' voor zijn rekening wilde nemen. Hij onderzoekt daarin hoe katten ons fascineren en hoe 'schattigheid' een revolutionaire kracht kan zijn. Ik ben hun zeer dankbaar voor de bijdragen.

We vieren niet alleen de schoonheid van katten, maar we moeten ook onze verantwoordelijkheid nemen voor het vormgeven van hun toekomst. De keuzes die we maken – als fokkers, eigenaren of fans – hebben een blijvende invloed op hun gezondheid en welzijn. Ik wil dr. Dan O'Neill van het Royal Veterinary College bedanken voor het delen van zijn waardevolle inzichten in het fokken van gezelschapsdieren. We moeten pleiten voor verantwoord fokken, waarbij vitaliteit en een langdurig gezonde lichaamsbouw vooropstaan, in plaats van uiterlijke kenmerken.

De steun en bijdragen van mensen over de hele wereld zijn even bijzonder geweest. Tijdens dit project fotografeerden we in geïmproviseerde studio's – van keukens en woonkamers tot gangen en slaapkamers – in onder andere Japan, Canada, Borneo en Parijs. Overal deelden mensen hun tijd en verhalen met ons.

Buiten deze vertrouwde omgevingen leiden wilde katachtigen echter een veel onzekerder bestaan met tal van uitdagingen. Hun bestaan wordt bedreigd door verwoesting van hun leefgebied, door conflicten met mensen en door milieuproblemen. Op pp. 272-273 maakt een scène met een jaguar die een karkas nadert terwijl gieren erboven rondvliegen, een romantische indruk. Maar de ochtendnevel is in werkelijkheid rook van bosbranden in de buurt – zo worden wij herinnerd aan de ecologische bedreigingen waarmee zij te maken hebben.

Ik adviseer je de QR-code op deze pagina te scannen voor beelden achter de schermen van onze gemaskerde ster van het omslag en naar p. 333 te gaan om bewegende beelden te bekijken die de ervaring van dit boek aanvullen. Tijdens het werken aan dit project besepte ik hoezeer de interpretatie van mijn foto's in de toekomst zal veranderen door AI. Fotografie werd altijd gezien als een weergave van de realiteit, maar AI-gegenereerde beelden veranderen dat idee razendsnel. Veel van de katten in dit boek lijken bijna te bijzonder om echt te zijn – en toch zijn ze dat.

Ik ben tot de overtuiging gekomen dat katten een rustige wildheid bezitten die ons verbindt met een tijd van vóór de onze. Ze herinneren ons aan een natuurlijke wereld, vrij van alle complexe zaken die wij mensen hebben geïntroduceerd. De foto's in dit boek zijn een eerbetoon aan hun onafhankelijkheid en hun rol in het terugbrengen van een vleugje wildheid in ons leven.

Een kat bezit je niet, hij is hoogstens je maatje. Wie echt van katten houdt, weet dat hun loyaliteit een geschenk is, nooit een verplichting.

Katten zijn complexe wezens, die wonderlijk onafhankelijk, onmiskenbaar intelligent en opvallend mooi zijn. Logisch dat mensen allang geïntrigeerd zijn door dit zeer charmante dier.

Er zit een fascinerende dualiteit in *Felis catus* die ongeëvenaard is onder gedomesticeerde diersoorten. Enerzijds hebben we de aanhankelijke, liefdevolle metgezel wiens kalmerende gespin een warm gevoel van troost brengt aan iedereen op wiens schoot hij rust. Maar in deze zachtaardige aard schuilt de kern van een felle jager, een roofdier met instincten die net zo sterk zijn als die van zijn voorouders, de Afrikaanse wilde kat. We koesteren de tedere knuffelmomenten, terwijl we ook trots zijn op hun ontombare geest – een glimp van de Serengeti, gewoon in onze achtertuin.

Zoals een schrijver treffend opmerkte: ‘Een kat buiten zien is een kat in zijn element: sluipend door het gras, klimmend in bomen, vechtend om zijn territorium. Het roofdier, de wilde kat, de koning van de jungle – het zit allemaal nog steeds diep in hun DNA verankerd.’

Deze tweedeling zien we ook prachtig terug in het gevarieerde uiterlijk van onze katachtige maatjes. Neem bijvoorbeeld de mackerel tabbies: grijs met zwarte strepen (p. 26), die je gemakkelijk kunt verwarren met hun wilde verwanten. Maar onze voorkeur voor verfijning heeft elegante rassen voortgebracht, zoals de Selkirk Rex met gekrulde vacht (pp. 200-205), de slanke Siamees (pp. 150-153) en de pluizige Ragdoll (pp. 216-217). Geen van deze rassen zou je aanzien voor een wilde kat. Toch roepen sommige rassen een wilder uiterlijk op – dieren die men zich gemakkelijk jagend in de ijzige noordelijke wildernis (Maine Coon, pp. 114-115) kan voorstellen of in de tropische bossen van Azië (Toyger, p. 219). Het enthousiasme – dat nu wat minder is geworden – om huiskatten met wilde soorten te kruisen om exotische hybriden te creëren (zoals de Savannah en de Bengaal, pp. 232-233 en 226-227) is een uiting van dit verlangen naar een wilde kat in huis.

Deze spanning tussen huiselijk en wild is prachtig vastgelegd in de buitengewone foto's van Tim Flach. Jaguars in de Braziliaanse moerasgebieden (pp. 272-279), cheeta's in de Maasai Mara, Kenia (p. 285), huiskatten op jacht – is er echt veel verschil?

Katten is een unieke samenwerking – waar wetenschap en kunst niet alleen naast elkaar bestaan, maar elkaar actief vormen en versterken. Geen enkel geïllustreerd boek biedt de diepgang die het resultaat van onze samenwerking heeft opgeleverd. Voor mij als onderzoeker was het doel een solide wetenschappelijke basis te bieden en een diepgaand inzicht te geven in hoe katten zijn ontstaan en waarom ze zich gedragen zoals ze doen. Tims foto's zorgen voor een ervaring die de wetenschap tastbaar, direct en emotioneel voelbaar maakt. Zijn beelden zijn meer dan alleen illustraties; ze

zijn zowel documentatie als bewijs, waardoor ze op een toegankelijke en persoonlijke manier zorgen voor een tastbaar en direct begrip. De wisselwerking tussen onze discussies, mijn expertise en Tims creatieve interpretatie heeft een boek opgeleverd dat noch de wetenschap noch de kunst op zo'n krachtige manier had kunnen realiseren.

Het merendeel van de bijna één miljard katten over de hele wereld heeft onze huizen de rug toegekeerd en leeft in het wild, net zoals hun voorouders deden – ze zijn nauwelijks veranderd tijdens de domesticatie, waardoor de stap terug naar hun oorspronkelijke leefwijze klein was. Toch kan de praktijk van selectief fokken een cruciale rol spelen bij het vormgeven van de toekomst van onze huiskatten. Traditioneel brachten huisdieren veel tijd buitenshuis door. Maar dit rondzwerven wordt steeds problematischer: de buitenwereld brengt tal van gevaren met zich mee – verkeer, ziektes, vergif en roofdieren, om er een paar te noemen. Katten binnenhouden is de voor de hand liggende oplossing, maar veel katten laten duidelijk merken dat ze daar niet van gediend zijn. Wat we nodig hebben, is de ontwikkeling van een kattenras dat weinig tot geen behoefte heeft om naar buiten te gaan en geen jachtinstinct heeft, voor het geval ze toch buitenkomen. Dit zou een grote verandering in de psyche van katten betekenen. Maar als ik kijk naar de belangwekkende prestaties van selectief fokken – bij het veranderen van niet alleen het uiterlijk, maar ook het gedrag van katten, honden en andere dieren –, twijfel ik er niet aan dat een gerichte inspanning succesvol zou kunnen zijn.

Hoe ziet de verre toekomst van de katachtigen eruit? Helaas verkeren veel wilde soorten momenteel in groot gevaar, en hun voortbestaan staat op het spel. Op een gegeven moment zal de vernietiging door de mens van de natuurlijke wereld ophouden, en zal de natuur zich herstellen, zoals ze dat na eerdere catastrofes ook heeft gedaan. Zullen er dan nog leeuwen, tijgers en ocelotten zijn? We mogen het hopen, maar er is geen garantie.

Er is echter één zekerheid: *Felis catus* zal blijven bestaan. Met honderden miljoenen exemplaren die gedijen in vrijwel elk denkbaar leefgebied op elk continent behalve Antarctica, hebben verwilderde huiskatten zich bewezen als ongeëvenaarde overlevers. Deze taaie wezens zullen ongetwijfeld deel uitmaken van de toekomst en, als geen enkele andere katachtige soort de tand des tijds doorstaat, zullen zij de voorouders worden van een nieuw evolutionair hoofdstuk. Deze geharde overlevers zouden zomaar de grondleggers kunnen worden van een hernieuwde opkomst van katachtigen, en katten weer tot toppredatoren maken, waar ze ook hun poot neerzetten. Dus, hoewel de toekomst veel onzekerheden in petto heeft, belooft de ontombare geest van *Felis catus* voor de katachtigen een voortzetting van de erfenis.

De aanwezigheid van een kat is de wildheid die we ooit kenden. Een draad die ons verbindt

met een tijd waarin we ondergedompeld waren in de natuur, niet ervan gescheiden.

Het begin

Stel je eens voor dat je in een tijdmachine stapt en dertig miljoen jaar terugreist. Dan kom je oog in oog te staan met de allereerste katachtige in de evolutie: *Proailurus lemanensis*. In die tijd zagen onze voorouders, onhandige primaten die in bomen leefden, er totaal anders uit dan wij nu. *Proailurus* leek al verrassend veel op een moderne kat, maar dan met iets kortere poten. Sindsdien hebben katten qua omvang, vachtkleur, staartlengte en andere kenmerken een ontwikkeling doorgemaakt, maar hun ‘kat-zijn’ is altijd hetzelfde gebleven.

Twintig miljoen jaar geleden splitste de familie van de katachtigen zich in twee takken: de iconische sabeltandkatten met hun angstaanjagend lange hoektanden (zoals Diego uit de film *Ice Age*), en de katten met kegelvormige hoektanden, de groep waartoe alle huidige katachtigen behoren. Fossiele vondsten laten zien dat de sabeltandkatten lange tijd talrijker en diverser waren dan hun verwanten met kegelvormige hoektanden. Er waren vele grote exemplaren, en sommige waren echt enorm – de Zuid-Amerikaanse sabeltandkat (*Smilodon populator*) bijvoorbeeld had een gewicht van bijna een halve ton (450 kg).

Deze indrukwekkende dieren leefden in een ver verleden, en deelden de wereld met vroege mensen op verschillende continenten. Nog maar 11.000 jaar geleden leek het westen van Amerika op een prehistorische Serengeti, met de Noord-Amerikaanse sabeltandkat (*Smilodon fatalis*, volgende pagina) als veelvoorkomend roofdier. Waarom sabeltandkatten uitstierven, blijft onduidelijk, maar de jacht van mensen op hun prooidieren – mastodonten, reuzenluisaards, bizons en dergelijke – heeft waarschijnlijk een grote rol gespeeld.

Hoewel grote katachtigen zoals de leeuw, de tijger, de jaguar en andere vaak de aandacht trekken, heeft het merendeel van de 42 huidige kattensoorten (41 wilde soorten en onze huiskat) ongeveer het formaat van de huiskat (*Felis catus*). Een van hen, de Noord-Afrikaanse wilde kat (*Felis silvestris lybica*, p. 25), is de voorouder van onze geliefde huiskatten. Deze soepele jager werd enkele duizenden jaren geleden ergens in het Midden-Oosten getemd, veroverde sindsdien de wereld en voelt zich net zo thuis opgekruld op de bank als in de wildernis. Met bijna een miljard katten wereldwijd is één ding zeker: waar ze ook komen, katten regeren.

